

Ewa Mendak

**O SCENARIUSZU CYKLU FILMOWEGO
EWY MENDAK I LIDII WASILEWSKIEJ
pt. UCZ SIĘ Z NAMI**

Cykl filmów pod wspólnym tytułem *Ucz się z nami* ma być nowoczesnym środkiem dydaktycznym odpowiednim dla podejścia komunikacyjnego w nauce od podstaw języka polskiego jako obcego. Przystępując do pracy nad scenariuszami autorki miały na uwadze z jednej strony cel kursu językowego, w którym filmy miałyby być wykorzystane, a z drugiej strony musiały liczyć się ze specyfiką filmu dydaktycznego jako gatunku. Podstawowe założenia scenariuszy można by ująć następująco:

1. Filmy mają prezentować dialogi w konkretnych sytuacjach, a uczący się sam ma odkryć znaczenie wyrazów i zwrotów w kontekście.

2. Głównym kryterium doboru materiału językowego ma być kryterium semantyczne. Stopień trudności struktury gramatycznej i jej pozycja w systemie syntaktycznym są brane pod uwagę w drugiej kolejności. Najpierw decydujemy, co chcemy wyrazić, a następnie – jak¹.

3. Musi istnieć zgodność między treścią prezentowanych obrazów a treścią wypowiedzi. Obraz wzrokowy i zdanie tworzą całość².

4. Powinien istnieć związek między możliwościami odbierania i zapamiętywania treści językowej z technicznymi środkami przekazu. Scenki powinny być krótkie, a ich treść wyraziście zarysowana.

Filmy *Ucz się z nami* mają stanowić jeden ze środków dydaktycznych oryginalnego zunifikowanego kursu dla cudzoziemców rozpoczynających naukę

---

¹ Por. H. Komorowska, *Uwagi do analizy komparatystycznej kursów monostrukturalnych w dydaktyce języka angielskiego na przykładzie podręczników „Strategies” i „Mainline”*, „Przegląd Glottodydaktyczny” 1980, t. 5, s. 53.

² Por. A. Zombirt, *Relacje między komponentami dźwiękowymi a wizualnymi w filmie dydaktycznym*, „Przegląd Glottodydaktyczny” 1990, t. 11, s. 71–75.

języka polskiego w Polsce lub za granicą. Program tego kursu powstaje równoległe z pracami nad odpowiednimi dla niego pomocami dydaktycznymi. Może on być programem docelowym albo etapowym w stosunku do specjalistycznych kursów językowych. Kurs ma się zamknąć w 400 godzinach lekcyjnych, z których 50 przeznacza się na tzw. kurs wstępny obejmujący m. in. naukę czytania i pisania po polsku. Z pozostałych 350 godzin lekcyjnych jednorazowa prezentacja filmów zajmie około 10 godzin, co wskazuje na to, że wprawdzie filmy zostały pomyślane jako oś kursu, ale nie są jedynym nośnikiem treści programowych.

Cykl filmowy *Ucz się z nami* składa się z 30 odcinków o zbliżonej strukturze i długości trwania (15–20 minut). Każdy odcinek zawiera kilka scenek dialogowych prezentujących pożądany materiał językowy. Każda scenka stanowi samoistną całość, ale jednocześnie funkcjonuje jako element większej całości – odcinka, a w końcu – całego cyklu. Łącznie w 160 scenach przedstawiono fragment życia pewnej polskiej rodziny inteligenckiej. Bohaterowie zostali tak skonstruowani, aby mogli się z nimi utożsamiać odbiorcy w różnym wieku, począwszy od nastolatków. Młodzieżową bohaterką jest trzynastoletnia Agata Jabłońska, którą spotykamy w środowisku rodzinnym, wśród kolegów szkolnych oraz znajomych. Oczywiście dla starszych bardziej adekwatne okażą się zachowania Teresy i Macieja Jabłońskich, rodziców Agaty.

W 16 odcinkach pojawiają się scenki opatrzone planszą – „Podpatrzone”. Mają one sprawiać wrażenie „reportażu z ulicy”, którego odbiór daje widzowi satysfakcję rozumienia języka w sytuacjach nie aranżowanych przez dydaktyka. Na przykład w pierwszym odcinku będziemy podglądać sytuację na jezdni, kiedy policjant legitymuje niefrasobliwego kierowcę, w siedemnastym odcinku widz posłucha dialogu dwu pań, które przypadkowo spotkały się po latach, a w dwudziestym ósmym – rozmów dzieci bawiących się na boisku szkolnym.

Jednym z celów filmów ma być pokazanie miejsc wartych zobaczenia podczas pobytu w Polsce. Rolę tę mają spełniać krótkie filmy krajoznawcze (8) pod tytułem *Pocztówka z Polski*. Przedstawiają one za pomocą obrazu oraz prostego komentarza słownego piękno i zróżnicowanie polskiego krajobrazu (*Tatry, Nad Bałtykiem*), miejsca ważne ze względów historycznych (*Biskupin, Ostrów Lednicki*), miasta, które należą do dziedzictwa kultury europejskiej i światowej (*Warszawa, Kraków, Gdańsk*).

Niektóre odcinki (7) zamyka fragment polskiego filmu fabularnego korespondujący z tematyką filmów dydaktycznych. Między innymi wykorzystano urywki *Lalki, W pustyni i w puszczy, Vabank II*.

Poszczególne części filmu łączy lektor, który zapowiada scenki i ćwiczenia oraz często „prowadzi lekcje” z widzami.

Na osobne omówienie zasługują ćwiczenia towarzyszące scenkom fabularnym. Autorki proponują trzy typy ćwiczeń, których integralną część stanowią filmy. Dla ułatwienia nazwano je ćwiczeniami A, B, C.

Ćwiczenie A następuje bezpośrednio po scenie. Polega na powtórzeniu kwestii po aktorze, kiedy następuje stop-klatka. Dla wzmocnienia odbioru (wielorakość bodźców) po czasie, przewidzianym na powtórzenie przez widza, na ekranie pojawia się zapis wyrażenia odczytany po kilku sekundach przez lektora. To ćwiczenie pozwala uczącemu się zapamiętać dialog oraz – poprzez imitację – nabrać właściwych nawyków fonetycznych.

Ćwiczenie B ma sprawdzić stopień zapamiętania dialogu oraz wzmóc uwagę widza. Następuje ono po ćwiczeniu A. Przed widzem stawia zadanie uzupełnienia luk w dialogach, dokończenia kwestii. W tym ćwiczeniu stop-klatka zatrzymuje film w trakcie mówionego zdania. Po czasie na uzupełnienie luki film jest kontynuowany, nie ma napisów.

Ćwiczenie C ma charakter reproduktywno-kreatywny. Dotyczy jednej sceny w filmie, którą uznano za wiodącą. Na końcu odcinka scenę powtarza się, by następnie zaproponować widzowi odegranie jednej z ról aktorskich. Kadr zostaje zatrzymany przed odpowiednią kwestią na czas potrzebny na reprodukcję. Nie ma napisów.

W filmie pojawiają się też sporadycznie ćwiczenia innego rodzaju prowadzone przez lektora w studium TV. Przede wszystkim są to ćwiczenia o charakterze transformacyjnym. Lektor zadaje pytania dotyczące dialogów, wprowadzając tym samym 3 osobę czasowników, inne niż w dialogach zaimki itd. Niektóre pytania lektora wymagają twórczego stosunku odbiorcy i zbudowania ze znanych elementów oryginalnej odpowiedzi.

Konstruując dialogi autorki dążyły do wprowadzenia maksymalnej ilości treści komunikacyjnych przy użyciu minimum struktur gramatycznych. W warstwie fabularnej film ma prezentować typowe sytuacje, z którymi może zetknąć się cudzoziemiec w polskich urzędach, instytucjach, w domach prywatnych.

Nie zastosowano tu jednak klucza sytuacyjnego, ale komunikacyjny. Absolwent kursu z wykorzystaniem filmu *Ucz się z nami* powinien umieć:

- nazywać i prezentować osoby,
- określać stosunki interpersonalne,
- określać narodowość,
- określać wiek,
- charakteryzować osoby,
- nazywać przedmioty i inne elementy świata materialnego,
- określać przedmioty (kolor, kształt, wielkość, relacje: przedmiot – przedmiot, przedmiot – czynność, przedmiot – przeznaczenie).
- określać miejsce obiektu,
- wyrażać posiadanie, przynależność (nabycie, stratę, brak),
- wyrażać potrzebę,
- określać kierunek,
- określać ruch,

- określać ilość,
- określać moment czasu,
- określać częstotliwość,
- określać trwanie,
- określać teraźniejszość, przeszłość i przyszłość,
- wyrażać możliwość, pewność, brak pewności,
- wyrażać wolę, życzenie, zamiar,
- wyrażać polecenie i rozkaz,
- wyrażać konieczność,
- wyrażać kompetencję (brak kompetencji),
- wyrażać ocenę, opinię,
- wyrażać zgodę, aprobatę,
- sygnalizować nawiązanie, utrzymanie, brak kontaktu, powitanie, pożegnanie,
- wyrażać podziękowanie, przeprosiny, wybaczenie,
- wyrażać doznania fizyczne (ból, głód, zmęczenie),
- sygnalizować odbiór wrażeń umysłowych,
- wyrażać uczucia i nastroje,
- określać czynności i zajęcia codzienne,
- wyrażać przyczynę i skutek,
- wyrażać cel,
- wyrażać warunek³.

Język dialogów jest prosty, nie nacechowany stylistycznie, właściwy Polakowi lat 90. Spośród 46 klas realnoznaczeniowych wyróżnionych przez Mortkovina⁴ żadnej reprezentacji nie mają cztery: rolnictwo, polityka, armia i wojsko, opanowanie kosmosu. Lista słów użytych w filmie obejmuje 720 haseł reprezentujących wszystkie części mowy. Autorki dobierały słownictwo intuicyjnie, a następnie sprawdzały, czy słowo jest notowane w *Słowniku języka polskiego dla cudzoziemców* S. Hrabcowej i S. Kalińskiej⁵. Zachowano tylko kilka słów (np. „portret”), których słownik nie rejestruje. Porównanie słownictwa z listami frekwencyjnymi⁶ mogło nie dać pożądanego rezultatu, ponieważ w końcu i tak trzeba by było wziąć pod uwagę takie cechy jak dyspersja wyrazu czy jego dyspozycyjność⁷.

³ Są to kategorie intencjonalne polecane przez H. Komorowską dla podobnego typu kursów. Zob.: *Wybrane problemy programów nauczania języków obcych*, red. H. Komorowska, Warszawa 1984.

⁴ D. Buttler, *O doborze słownictwa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w nauczaniu cudzoziemców*, Gdańsk 1990, s. 35.

⁵ S. Hrabcowa, I. Kalińska, *Słownik języka polskiego dla cudzoziemców*, Łódź 1986.

⁶ Na przykład z wynikami badań H. Zgórkowej, *Ilościowa charakterystyka słownictwa współczesnej polszczyzny*, Poznań 1987.

⁷ Buttler, *op. cit.*, s. 5–37.

Jak już wspomniano, filmy nie zawierają całego przewidywanego dla kursu repertuaru leksyki (ok. 2 tysięcy słów) i sytuacji, chociaż prezentują pełen zakres kategorii semantycznych. Wynika to z przeświadczenia, że należy stosować zasadę prostszego środka: „wszędzie tam, gdzie dany cel dydaktyczny można osiągnąć za pomocą środka prostszego, należy go zastosować, rezygnując ze środka bardziej złożonego”⁸.

Filmy *Ucz się z nami* mają być podstawą 400-godzinnego kursu dla początkujących. Pełen zestaw pomocy dydaktycznych będą stanowić oprócz kaset video: podręcznik, zeszyt ćwiczeń, poradnik metodyczny oraz kasety magnetofonowe z nagraniem ścieżką dźwiękową wybranych scenek z ćwiczeniami.

Przewiduje się różnorodne i wielokrotne wykorzystanie filmów. Mogą one rozpoczynać lekcję albo też stanowić ilustrację materiału wcześniej poznanego z podręcznika. Scenki dadzą się wykorzystać w rozmaitych ćwiczeniach, z których najważniejsze to dialogi substytutowe i opisy sytuacji. Segmentowa budowa filmu ułatwia powrót do wybranej sekwencji i posłużenia się nią w dowolnym momencie kursu.

Badania nad możliwościami wykorzystania filmu w nauczaniu języków obcych są we współczesnej glottodydaktyce dość zaawansowane, jednak dotyczą głównie języków światowych. Nasze rozważania pozostaną w sferze teorii tak długo, jak długo lektor języka polskiego nie dostanie do rąk gotowego produktu w postaci kasety video. Oby ten moment nastąpił jak najszybciej...

---

⁸ *Środki audiowizualne w nauczaniu języków obcych*, red. W. Pfeiffer, Poznań 1986, s. 8.